

'DROMEN DIE VERTELLEN WAT JEZELF AL DROOMT'

Rudolf Geel

KINDERLEKTUUR EN DE 'WERKELIJKHEID'

Sinds enige tijd verschijnen er artikels waarin het zogenaamde alternatieve kinderboek gepropageerd wordt. Dat wil zeggen: het kinderboek van de waarheid, van ouders, die gaan scheiden, of vaders die opeens doodgaan, de alledaagse problemen; kortom: van de kalé werkelijkheid.

Wanneer ik dat lees moet ik altijd weer denken aan dat nachtmerrieachtige boekje *Peerke en zijn kameraden*, van W. G. van der Hulst, over een wegwijvend jongetje, dat stil en moedig lag te kijken hoe zijn vriendjes *speelden*. Ook *Peerke* is niet een weergave van de werkelijkheid, omdat het verhaaltje uiteindelijk is geschreven ter meerdere glorie van Die Ene, die alles bestiert, en dus ook het gedragspatroon van de figuren in het boek, inclusief het zielige kereltje *Peerke*, dat uiteindelijk niet zozeer sterft als wel ontslaapt.

Als ik erover nadenk dan is dit boekje het enige geweest in mijn jeugd dat een situatie beschreef waarin ik gemakkelijk zelf had kunnen verkeren, veel meer dan bijvoorbeeld *Alleen op de wereld* en *Kruimeltje*, werken die mij ook diep schokten om de eenzaamheid van de hoofdfiguren. In die boeken kwam alles weer terecht op een wijze die mijn instemming kon krijgen. *Peerke* kwam ook wel terecht, maar wel ergens waar ik niet zou willen zijn, in een koud en diep graf. Kortom: ondanks de boodschap dat alles spoedig beter zou worden voor *Peerke*, leerde zijn geschiedenis mij de dood, de echte dood, die om de hoek woont en niet in de Zwarte Bergen, waar hij alleen bestaat om onze helden van hun vijanden te verlossen.

Peerke is een onvolledig voorbeeld van 'werkelijkheidskinderlektuur'. Want kinderen die echt liggen te sterven zien misschien alleen maar fluisterende volwassenen en dokters en verplegend personeel. De echte werkelijkheid is waarschijnlijk nog een stuk gruwelijker. Nu kan ik mij voorstellen dat die werkelijkheid, gepresenteerd in een kinderboek, inderdaad zal helpen de lezertjes op te voeden tot bewust levende, vrij oordelende en niet met oogkleppen door het leven lopende volwassenen. Ook het verlaten van het rolpatroon: een jongen speelt met autootjes en een meisje met poppen, zou wat dat betreft een gunstige uitwerking kunnen hebben. Maar dan nog weet ik niet waarom boeken met helden, schurken en gelukkige aflopen, eigenlijk verkeerd zijn. Misschien hebben kinderen die juist wel nodig! Daarover verschaffen de propagandisten van de werkelijkheid ons geen gegevens. Terwijl die gegevens bijvoorbeeld voor vervaardigers van kinderlektuur uiterst nuttig zouden zijn. Wat het weergeven van die werkelijkheid aangaat is in ieder geval het volgende van belang: je zult heel goed moeten nadenken op welke wijze en in welke dosering je 'de harde feiten' aan de kinderen overbrengt. Een mij bekende moeder gaf haar zoontje op een dag seksuele voorlichting. Nadat ze hem alles wat ze zelf wist had verteld, zei het ventje: 'En nou heb ik nog één vraag: Hoe wordt eigenlijk behang gemaakt?'

In *Schijnhelden en nepschurken, beschouwingen over het beeldverhaal*, dat ik samen met R. H. Fuchs schreef, laten wij uitgebreid zien op welke manieren de werkelijkheid in stripverhalen wordt veranderd. Dat wil meestal zeggen: geminimaliseerd. Zo worden, om een voorbeeld te noemen, in *Kuifje* wel grappen gemaakt over het elkaar vliegensvlug opvolgen van regimes in Zuid-Amerika, maar de politieke achtergronden van die omwentelingen worden niet belicht. De wereld, en dat geldt niet alleen voor strips, is meestal verdeeld in helden, schurken en komieken, meestal keurig over de verhalen verspreid. De geminimaliseerde werkelijkheid is altijd vrolijk en meestal spannend en avontuurlijk. En alleen wij, volwassenen, weten dat ons eigen leven niet zo is. Maar wordt de latere blik op de werkelijkheid vertroebeld door kinderlektuur waarin helden ontzagwekkende toeren uithalen tot ademloos genoeg van de lezertjes? Ik denk het niet. Ik ben van mening dat de voorbereiding op de volwassenheid meer gediend is met *kwaliteit* dan met werkelijkheidsgetrouwheid. Is *Alice in Wonderland* werkelijkheidsgetrouw? En *Winnie the Pooh*? Nee. Maar hoe spiritueel zijn die verhalen niet!

Mensen die de harde kijk op de werkelijkheid propageren, vergeten in hun zendingsijver wellicht al te gemakkelijk het bestaan van een wereld die op een fantastische wijze iets toevoegt aan de kale werkelijkheid, een wereld van verhaal- en taalvondsten, van 'logische' grapjes zoals in *Alice*, van ongeremde emoties over de liefde van een koning, maar dan wel een koning die door de schrijver *uniek* is gemaakt. Die wereld is het werkelijke Wonderland, dat feiten omtrent onze werkelijkheid niet in de weg staat en daarentegen in het beste geval de fantasie voldoende ontwikkelt en prikkelt om mensen - wat dat deel van hun vermogens betreft - in staat te stellen iets te veranderen aan de werkelijkheid die de zendelingen aan de lezertjes willen voorleggen. Maar misschien is deze voorstelling te idyllisch.

Het gaat er daarbij niet om of onderdrukking en moordpartijen aan kinderen moeten worden onthouden, maar of die aan hen moeten worden opgedrongen.

Overigens zullen er maar weinig propagandisten van alternatieve kinderlektuur zijn die aan *Alice in Wonderland* denken als ze het hebben over schadelijke kinderlektuur. Er is namelijk een soort lektuur die onmiddellijk in het verlengde ligt van de wereld die getoond moet worden zoals hij is. Ook dat is een lektuur vol helden en schurken en liefde, maar voor hen die het werkelijke Wonderland bezocht hebben zijn het domme helden, en stupide schurken, en een saai soort liefde.

Een voorbeeld van dit soort lektuur is het meisjesstripblad *Tina*, dat in het achterland van Wonderland een ruime verspreiding geniet. In 1972 liet de redactie van dit weekblad een profiel tekenen van het gemiddelde lezeresje. 'Het gemiddelde lezeresje van *Tina*', zo meldde *De Komputer*, 'was een veertienjarige tiener zonder bril. Haar gewicht ligt tussen de 49 en 53 kilogram en in lengte kan ze variëren van 160 tot 165 centimeter. Zij draagt bij voorkeur een spijkerbroek met T-shirt. Alleen voor iets speciaals trekt zij een jurk aan. Zij volgt huishoud- of nijverheidsonderwijs en zit in de derde klas. Op haar met affiches versierde kamer draait zij regelmatig platen met haar vriendinnen. Met dezelfde vriendin zou zij ook graag haar kleren kopen, maar in de praktijk gebeurt dat nog steeds samen met haar moeder. Zij is sportief en daarnaast neemt muziek, en dan liefst pop-muziek, een belangrijke plaats in.'

Het zal je dochter maar wezen.

Het berekenen van een gemiddelde lezer is op zichzelf onzinnig, even onzinnig als om te weten wat voor kleur haar je abonnees hebben. Wel is het voor de redactie van een blad dat in de eerste plaats streeft naar vergroting van de oplage, belangrijk gegevens in handen te hebben over de meest voorkomende voorkeuren in de lezersgroep. In een inleiding op het werkelijke profiel lezen wij onder meer: 'Op deze manier werden gegevens verkregen ten aanzien van . . . modegevoeligheid, vrijetijdsbesteding (uitgaan, vakanties etc.), ambities voor de toekomst (meer dan de helft denkt er voorlopig nog niet aan te trouwen, wil eerst nog van het leven genieten!), leesgewoonten, voorkeuren voor muziek etc.' Ach ja. Vier procent van de lezeressen van Tina van elf jaar en jonger heeft een taillewijdte van 75 of meer. Twee procent van diezelfde categorie is langer dan 170 cm.. Eén procent van de twaalfjarigen, en twee procent van de dertienjarigen weegt 65 kilogram of meer. Zouden die ook nog even van het leven willen genieten, voordat ze gaan trouwen?

En hoe staat het met de modegevoeligheid als je twaalf jaar bent en schoenen draagt van maat 41 of groter? Zien ook deze lezeresjes, die een beetje uit hun profiel zijn gegroeid, zichzelf in een toneelstuk 'het liefst als liefdevolle verpleegster'?

Dit soort 'onderzoeken' is natuurlijk allemaal bedriegerij. En ook dat is eigenlijk niet waar. De redactie van Tina komt recht voor haar doel uit. Want de inhoud van haar blad bestaat niet zo maar uit stripverhalen 'in de gebruikelijke zin van het woord', maar uit 'een heel speciaal soort strips'. Strips, 'waarin zij zichzelf kunnen terugvinden. Strips, die 'uit het meisjesleven gegrepen zijn'.

Wat is er nu precies gegrepen? Dat is heel eenvoudig. Uit de enquête blijkt dat het merendeel van de lezeressen van de Rolling Stones houdt. Dit heeft als konsekwentie dat de redactie niet een strip zal publiceren over de lotgevallen van het Concertgebouworkest. Nee, dan zien wij bij voorkeur in dat blad een strip verschijnen over een popgroep, met een heldin die ongetrouwd van het leven loopt te genieten op een zeer modebewuste, zij het niet 'slordige' wijze. Deze heldin spuit niet en slikt niet en ze is geen groupie. Zij is, volgens de redactie, een meisje als JIJ.

Zij is, daar komt het op neer, het meisje dat jij best zou willen zijn, als jij toevallig nu eens niet op je tiende al een bovenwijdte van 86 of meer bezat.

De dromen van Tina zijn dromen uit het achterland van Wonderland, waar de marktonderzoekers het voor het zeggen hebben. Dromen die vertellen wat je zelf al droomt. Dromen als goedkope troost voor je niet opwindende bestaan.

Hoe moet je vanuit deze surrogaatwereld uitkomen bij fantasieën die een *integraal* deel vormen van de werkelijkheid, dat wil zeggen een nieuwe werkelijkheid die je met behulp van die fantasie verandert of zinvoller maakt voor jezelf en misschien anderen? Dat laatste nu is een vraag die naar mijn mening gedeeltelijk via een heel vernieuwd taal- en literatuuronderwijs beantwoord kan worden. En er is haast geboden bij het zoeken naar dat antwoord. Want de wereld van de beperking vindt steeds meer afnemers, gezien het gestage klimmen van de oplagecijfers van bladen als Tina en, of, het groeien van de TROS.